

## ร่างทรงม้ง : การควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อทางวิญญาณ Hmong Shaman: Social Control through Spirituality

อดิศร ภูสาระ<sup>1\*</sup>  
Adisorn Pusara<sup>1\*</sup>

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีประกอบสร้างร่างทรงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง 2) ศึกษาวิธีการควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อทางวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา จากร่างทรงม้งจำนวน 14 คน การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการจัดกลุ่มความหมายเพื่อสรุปให้ได้แก่นสาระของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า 1.การประกอบสร้างร่างทรงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เกิดจากความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และวิญญาณบรรพบุรุษที่คัดเลือกร่างทรงโดยดลบันดาลบุตรหลานการ เกิดอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ และไม่สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยได้ ร่างทรงรุ่นพี่ให้การรักษาและแนะนำรับเป็นร่างทรงของวิญญาณบรรพบุรุษ โดยมีร่างทรงรุ่นพี่ให้คำแนะนำฝึกสอน การให้บริการประทับทรง เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยจากการละเมิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และการเซ่นสรวงบรรพบุรุษ การเรียกขวัญและการป้องกันเคราะห์ร้ายจากสัญญาณเตือนของวิญญาณบรรพบุรุษร่างทรงจะมีสติตลอดพิธีกรรม การติดต่อกับวิญญาณเพื่อสอบถามพฤติกรรมของผู้รับบริการมีสามลักษณะ คือ 1) รูปนิมิตมองเห็นภาพ 2) นามนิมิต รับรู้ภายในใจ และ 3) การใช้วิธีการเสี่ยงทายคำตอบ 2. การควบคุมทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง โดยวิธีการพัฒนาชีวอำนาจด้วยการสร้างวินัย ผ่านกลไกการควบคุมตนเองโดยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติและวิญญาณบรรพบุรุษ ทำหน้าที่จับจ้องพฤติกรรมของมนุษย์ให้ประพฤติตามบรรทัดฐานของสังคม ได้แก่ 1) การเข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติด้วยความสำรวม ใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามความจำเป็นและไม่ถ่วงทั้งของเสียในพื้นที่ธรรมชาติ 2) การให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติตระกูลแซ่ และเซ่นสรวงวิญญาณบรรพบุรุษ ผู้ที่ละเมิดจะถูกตีสอนและลงโทษให้เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ร่างทรงจะเป็นผู้ทำพิธีติดต่อบริหารจัดการสาเหตุและการไถ่โทษ ด้วยการฆ่าสัตว์เลี้ยงและเผากระดาษเงินกระดาษทอง เพื่อขอขมา แม้ว่าพิธีกรรมตามความเชื่อในวิญญาณ และอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่อาจอธิบายได้ด้วยหลักการเหตุผล และการพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาการสมัยใหม่ แต่ความเกรงกลัวต่ออำนาจที่มองไม่เห็นที่คอยจับจ้อง และลงโทษทำให้มนุษย์ประพฤติตัวอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม และการเคารพในธรรมชาติ

**คำสำคัญ :** ร่างทรงม้ง การควบคุมทางสังคม ความเชื่อทางวิญญาณ

<sup>1\*</sup> สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา  
Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences,  
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University  
E-mail : adisornpusara53@gmail.com

\* Corresponding author

## Abstract

This research aimed to: 1) examine the structural formation of mediumship among the Hmong ethnic group; and 2) investigate the social control mechanisms associated with the spiritual beliefs of the Hmong ethnic group. A qualitative methodology employing a phenomenological approach was utilized, with 14 Hmong shamans serving as key informants. Data were analyzed through meaning categorization to derive the essential themes from the informants' accounts. The findings revealed the following:

1. Structural Formation of Hmong Mediumship: The structuralization of Hmong shamanism is rooted in beliefs concerning supernatural beings and ancestral spirits, who select mediums by afflicting their chosen descendants — typically children or grandchildren — with unexplained illnesses that cannot be cured by conventional means. Senior Hmong shamans, however, are able to heal such individuals and initiate them into the role of ancestral spirit mediums. These senior shamans provide guidance and training in healing practices through the invocation of supernatural forces and ancestral veneration. Ritual functions include blessing ceremonies, protection from misfortune, and the interpretation of warnings conveyed through ancestral spiritual signals. Throughout all rituals, the medium maintained full consciousness. The soul-connection ritual, conducted to inquire into the causes of a patient's condition, encompasses three elements: 1) Roop Nimit — a visual image or vision; 2) Nam Nimit — the name or identity of the vision, perceived intuitively; and 3) divination methods.
2. Social Control Among the Hmong Ethnic Group: Social control within Hmong communities operates through the development of biopower and discipline, enacted via self-regulatory mechanisms in which supernatural forces and ancestral spirits are believed to observe and govern human behavior in accordance with established social norms. Key normative practices include: 1) entering natural areas with caution, utilizing natural resources only as necessary, and avoiding waste or destruction of the natural environment; and 2) placing significant importance on the kinship system, including the Sae surname clan and the practice of ancestor worship. Individuals who violate these norms are believed to be judged and punished through unexplained illness. In such cases, the Hmong shaman performs a soul-connection ceremony to identify the cause of the transgression and facilitate atonement, typically involving the sacrifice of animals and the burning of paper gold and silver offerings as acts of seeking forgiveness. Although these rituals, grounded in beliefs in spirits and supernatural powers, cannot be validated through the principles, reasoning, or empirical evidence of contemporary scholarship, the fear of unseen forces that observe and punish human conduct serves as an effective mechanism for maintaining social order and fostering respect for the natural world.

**Keyword:** Hmong Shaman; Social Control; Spiritual Belief

## 1. บทนำ

### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ปรากฏการณ์ความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเกิดในชุมชนดั้งเดิมล้วนมีความหลากหลายซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อมิติทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งช่วยเข้ามาพวงพ้อง กาลังใจและเติมความสมบูรณ์ให้แก่ชีวิตที่มีความซับซ้อน ศาสนาพื้นบ้าน (folk religion) มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในพระเจ้า เทวดา ภูตผี ปีศาจ แม่มด และอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยมีบุคคลผู้ทำหน้าที่สืบทอดความเชื่อในสังคมมาตั้งแต่ดั้งเดิม ที่ปรากฏในชุมชน ได้แก่ หมอผี

คนทรง ผู้นำพิธีกรรม ซึ่งเป็นผู้มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารวิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติตามคติความเชื่อของ  
ผู้คนในชุมชนขึ้นได้ (ภัทรธรรณ แสพนิจ, 2566)

ร่างทรง เป็นคำเรียกผู้ที่ทำหน้าที่เป็น “คนกลาง” ติดต่อบetweenมนุษย์กับองค์เทพผู้ลงมาประทับทรง เพื่อปิด  
เป่าความเดือดร้อน หรือให้โชคลาภกับมนุษย์ ผู้ที่เป็นร่างทรงจะมีศักยภาพหรือคุณสมบัติพิเศษบางอย่างที่เรียกว่า  
“มืองค์” หรือคุณธรรมที่สั่งสมมา การเป็นร่างทรงมีกระบวนการขั้นตอนการเรียนรู้ที่เป็นระบบ โดยจะทำหน้าที่  
เปลี่ยนแปลง ความเชื่อ เจตคติ บุคลิกภาพ เอกลักษณ์และวิถีชีวิตของผู้ทำหน้าที่เป็นร่างทรงอย่างสิ้นเชิง  
โดยกระบวนการดังกล่าวมักจะเริ่มจากสัญญาณที่บ่งบอกว่า “มืองค์” หรือถูก “เทพจับ” ต่อด้วยการปฏิเสธทำทนาย  
จนกระทั่งพบกับวิกฤตการณ์ในชีวิตแล้วตกลงรับขั้นเพื่อทำหน้าที่เป็นร่างทรง (จิราพร อนันตศิริ, 2547)

การเข้าทรงเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่เป็นอมมนุษย์เข้ามาครอบและควบคุมร่างกายมนุษย์ในช่วงเวลาชั่วขณะ  
หนึ่ง อันจะมีผลทั้งทางด้านบวกและลบส่งผลกระทบต่อบุคคลนั้น ต่อคนที่แวดล้อมจนต้องยุติการมาประทับด้วยการไล่ผี  
วิญญาณ โดยปรากฏการณ์ร่างทรงจะหมายถึงรูปแบบเชิงปรากฏการณ์ที่ร่างทรงถูกควบคุมจากองค์ที่มาประทับร่าง เกิดขึ้น  
จากการอัญเชิญของร่างทรง และหมายถึงอัตลักษณ์ของภูตผี วิญญาณที่มาลง มักแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน  
ปรากฏการณ์ร่างทรงยังรวมถึงสถานการณ์ที่ร่างทรงแสดงบทบาทเป็นผู้สื่อวิญญาณติดต่อกับองค์ที่ประทับทรง อันเป็น  
การแสดงออกถึงความต้องการและอำนาจบางส่วน ปรากฏการณ์ร่างทรงจึงหมายถึง การรับรู้ โดยคนในตอบทบาททางสังคม  
และวัฒนธรรมผ่านปรากฏการณ์เชิงประสบการณ์ของการเข้าทรง เกี่ยวกับทักษะความสามารถในการติดต่อสื่อสารระหว่าง  
ร่างทรงกับวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (แจ๊คสัน และบาวแมน, 2567)

มั่งเชื่อในเจ้าแห่งธรรมชาติ คือ “เยอโซ้ง” อันเป็นผู้ให้กำเนิดโลกมนุษย์ และสรรพสิ่งใน สิ่ง “เยอโซ้ง” สร้าง  
ขึ้น จะมีวิญญาณอยู่ในสรรพสิ่งของธรรมชาติเหล่านั้น ดวงวิญญาณทั้งหลายมีผลต่อความอยู่ดีมีสุข ความเจ็บป่วย และ  
ความสำเร็จรุ่งเรือง (ธีระวัฒน์ ท่อเสถียรธรรม, 2562) และผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อกับวิญญาณเหล่านั้น เพื่อขอความช่วยเหลือ  
หรือการเจรจาต่อรองเพื่อขอยกย่องการล่วงละเมิดอันเป็นสาเหตุทำให้บุคคลเจ็บป่วย หรือประสบภพภัยคือร่างทรง

ร่างทรง (จี-เน้ง) เป็นบุคคลที่ฟ้าดินกำหนดให้เพื่อทำหน้าที่รักษามนุษย์ ให้หลุดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ ด้วยการ  
ประกอบพิธีกรรมปราบปรามสิ่งชั่วร้ายในโลกมนุษย์ และเป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารต่อรองกับเทพของมั่งบน  
สวรรค์ เพื่อขอต่ออายุ หรือต่อชีวิตคนไข้ได้ โดยมีมั่งเชื่อว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยมีสาเหตุสองสาเหตุใหญ่ ๆ คือ โรคภัย  
ต่าง ๆ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เป็นการรักษาโดยการทำพิธีกรรมในรูปแบบการเข้าทรง ที่ต่อสู้และต่อรองกับสิ่ง  
ศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ (จันเพ็ง ถ้อย, 2556)

การควบคุมทางสังคม เป็นวิธีการควบคุมให้สมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม โดยการกำหนดข้อพึงปฏิบัติ  
และข้อห้าม รวมถึงการสอดส่องดูแลความประพฤติของสมาชิกไม่ให้ละเมิดบรรทัดฐานที่กำหนดไว้ ทำให้บรรทัดฐานมี  
อำนาจเหนือสมาชิกในสังคม จากแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) อำนาจคือการรวมศูนย์และผูกขาด  
สมรรถนะในการสร้างความหวาดกลัวแก่ผู้คนความหวาดกลัวดังกล่าวเกิดจากการดูแลชีวิตผ่านการคำนวณผลประโยชน์  
และความมั่นคงทางสังคม การดูแลปกป้องชีวิตจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่พร้อมจู่โจมชีวิตทุกชีวิต ทุกเวลาอย่างไร้เว้นว่ จน  
กระตุ้นความหวาดกลัวของผู้คนในสังคมควบคุมไปกับการหลอเล่ห์ และผลิตซ้ำความกลัวดังกล่าวครั้งแล้วครั้งเล่า ยิ่งชีวิต  
ได้รับการดูแลความกลัวต่อภัยอันตราย ซึ่งพร้อมจะทำลายชีวิตก็จะยิ่งได้รับการพุ่มพัก เติบโตแก่กล้า จนทำให้การดูแลชีวิต  
(จากรัฐ) กลายเป็นสิ่งจำเป็นไม่สามารถขาดแคลนไปได้ (อรรถสิทธิ์ สิทธิดำรง, 2558)

การทำให้บุคคลเกรงกลัวต่ออำนาจสำหรับการควบคุมให้สมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม ตามแนวคิด  
ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ที่กล่าวถึงการควบคุมวินัยของคนในสังคมโดยใช้อำนาจ อำนาจที่ใช้ในการให้ชีวิต  
หรือเอาชีวิตด้วยการทำนุบำรุงเกื้อกูล (foster) ชีวิตหรือการเอาชีวิตกับบุคคลโดยใช้กลไกหลักคือ “วินัย” โดยมี  
เครื่องมือในการสร้างวินัยสามอย่างคือ การสังเกตการณ์ การตัดสินความผิดปกติ และการตรวจสอบ การสังเกตเป็น  
จุดเชื่อมโยงระหว่างอำนาจกับการมองเห็น การตัดสินความผิดปกติเพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ และการตรวจสอบ  
ประเมินผลจัดลำดับให้รางวัล และลงโทษผู้ที่ไม่ผ่านการประเมิน (ธีรยุทธ บุญมี, 2557)

มุ่งนำความเชื่อทางวิญญาณมาควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ด้วยการให้วิญญาณทำหน้าที่สอดส่องดูแล ตัดสินความผิด และการตรวจสอบผลจากการลงโทษ ทำให้มนุษย์มีความหวาดกลัวในอำนาจของวิญญาณที่สามารถติดตามมนุษย์ได้ทุกหนแห่ง การละเมิดบรรทัดฐานของสังคมโดยการจงใจหรือความพลั้งเผลอ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ส่งผลให้ผู้ละเมิดเจ็บป่วย หรือได้รับภัยพิบัติ ซึ่งร่างทรงจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสอบถาม สาเหตุของความผิดปกติ รวมทั้งการเจรจาต่อรองกับวิญญาณเพื่อช่วยเหลือให้บุคคลนั้นรอดพ้นจากความเจ็บป่วย หรือภัยพิบัติ รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมเช่นสรวง วิญญาณเพื่อขอความช่วยเหลือต่าง ๆ

การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการประกอบสร้างเป็นร่างทรงมั่ง ตั้งแต่สาเหตุของการเข้ามาเป็นร่างทรง การถ่ายทอดความรู้จากผู้ที่สั่งสอน การประกอบพิธีกรรม กรณีของร่างทรงมั่ง และการศึกษาถึงวิธีการควบคุมทางสังคม ซึ่งร่างทรงจะสามารถสอบถามสาเหตุของการเจ็บป่วย หรือการเกิดภัยพิบัติอันเกิดจากการละเมิดบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อนำมาเตือนให้สมาชิกในครอบครัวและชุมชนระมัดระวังตัวจากการละเมิด ซึ่งไม่อาจซ่อนเร้นจากการตรวจสอบด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่ปกป้องสรรพสิ่งในทุกหนแห่งได้

## 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงวิธีการประกอบสร้างร่างทรงของกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงวิธีการควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อทางวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง

## 1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาวิธีการประกอบสร้างร่างทรง และการควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อทางจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากร่างทรงมั่งในชุมชนด้วยวิธีการบอกต่อ (snowball technique) โดยเริ่มต้นจากประธานกลุ่มวัฒนธรรมและประเพณีชุมชน แนะนำร่างทรงในชุมชนและการบอกต่อกันไปจนได้ข้อมูลเพียงพอต่อการวิเคราะห์การวิจัยครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยร่างทรง จำนวน 13 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมของชุมชน จำนวน 1 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 14 คน

1.3.3 ขอบเขตด้านสถานที่ หมู่บ้านห้วยทาน หมู่ 9 ตำบลปอ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง ที่ยังคงสืบทอดความเชื่อทางวิญญาณ และมีร่างทรงผู้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเพียงพอต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

## 2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ร่างทรงมั่ง : การควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อทางวิญญาณ เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology research) เพื่อต้องการค้นหาประสบการณ์ชีวิตของร่างทรงมั่ง เกี่ยวกับการใช้ความเชื่อทางวิญญาณเพื่อควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของมั่งในชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับการพิจารณา และผ่านการรับรองจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ตามใบรับรองเลขที่ HE-RDI-NRRU.186/2567 วันที่รับรอง 27 พฤศจิกายน 2567 โดยยึดหลักเกณฑ์ตามประกาศเฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับ ข้อกำหนดภายในประเทศ

## 3. สรุปผลการวิจัย

### 3.1 วิธีประกอบสร้างร่างทรงของกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง

เงื่อนไขการเป็นร่างทรง เกิดขึ้นจากการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อทำการรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งแผนปัจจุบันและการรักษาด้วยยาสมุนไพร ก็ไม่อาจพ้นจากอาการเจ็บป่วย จึงได้รับการแนะนำให้รับการรักษาจากร่างทรงทำให้ทราบว่ามีวิญญาณบรรพบุรุษต้องการให้ประทับทรง หากยอมรับจะคล้อยตามให้อาการเจ็บป่วยนั้นหายไป โดยมีวิธีการฝึกฝนการประทับทรงสองวิธี ดังนี้

1) ร่างทรงอาวุโส ผู้ที่ตรวจพบว่า วิญญาณบรรพบุรุษของร่างทรงรายใหม่ต้องการให้เป็นร่างทรง หรือร่างทรงอาวุโสที่ได้รับการแนะนำให้ไปฝึกฝนด้วย ลักษณะของการฝึกฝนจะเป็นการติดตามร่างทรงอาวุโส ไปประกอบพิธีกรรมเพื่อศึกษาขั้นตอน การใช้คำพูดและการเจรจาต่อรองกับวิญญาณ จนสามารถประทับทรงได้ด้วยตนเอง

2) ความเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษที่มาประทับทรงจะช่วยเหลือ จัดการเอง จึงปล่อยให้วิญญาณบรรพบุรุษควบคุมร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงท่าทาง การใช้คำพูด การเจรจา ต่อรองเป็นสิ่งที่วิญญาณบรรพบุรุษกระทำผ่านร่างกายของร่างทรงจนสิ้นสุดพิธีกรรมโดยปราศจากการฝึกฝนด้วยความเชื่อว่าการปล่อยให้วิญญาณบรรพบุรุษมาใช้ร่างของตนประกอบพิธีกรรมโดยไม่ต้องขัดขึ้นได้

ข้อปฏิบัติของร่างทรง ร่างทรง ไม่สามารถปฏิเสธการร้องขอให้ประทับทรงจากผู้รับบริการที่มาติดต่องานร่างทรงเพื่อทำพิธีประทับทรง เนื่องจากก่อนการติดต่องานร่างทรงผู้รับบริการจะประกอบพิธีคัดเลือกร่างทรงมาก่อนเพื่อตรวจสอบว่าวิญญาณที่ทำให้ผู้รับบริการเจ็บป่วยหรือเกิดเภทภัย ต้องการสื่อสารกับร่างทรงท่านใด ดังนั้น เมื่อผู้รับบริการมาติดต่องานร่างทรงจะต้องนัดวันเวลาที่ทั้งสองฝ่ายมีความสะดวกสำหรับการจัดพิธีประทับทรงโดยเร็วที่สุด

ข้อห้ามของร่างทรง วิญญาณบรรพบุรุษที่เข้าประทับทรง จะกำหนดข้อห้ามสำหรับร่างทรงที่แตกต่างกันตามนิสัยของวิญญาณก่อนการเสียชีวิต ข้อห้ามของร่างทรงในการประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันจึงแตกต่างกันไป เช่น การบริโภคเนื้อสัตว์บางชนิด การบริโภคอาหารในงานศพ การห้ามประพฤติผิดศีลธรรม ในขณะเดียวกันพบว่าร่างทรงบางท่านสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติโดยวิญญาณบรรพบุรุษ ไม่กำหนดข้อห้ามอย่างไร แต่สิ่งที่ร่างทรงทุกท่านต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดคือ การตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษ ที่บ้านพร้อมต้องประกอบพิธีฆ่าสัตว์เพื่อเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษผู้มาประทับทรง

ประเภทของการให้บริการประทับทรง ผู้มาขอรับบริการประทับทรง ส่วนใหญ่จะเชิญให้ร่างทรงเดินทางไปประกอบพิธีกรรมประทับทรงที่บ้านของผู้รับบริการ เนื่องจากความสะดวกในการฆ่าสัตว์ประกอบอาหารในพิธี เช่น ไหว้ดวงวิญญาณ ความสะดวกในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วย รวมถึงความสะดวกด้านอื่น ๆ ประเภทของการให้บริการประทับทรงมีดังนี้

1) การรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้รับบริการ โดยการเจ็บป่วยนั้น ผู้รับบริการเข้ารับการักษาทางการแพทย์ทั้งแพทย์แผนปัจจุบัน การใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้าน รวมทั้งอาการเจ็บป่วยที่ไม่สามารถระบุสาเหตุได้ มั่นใจว่าความเจ็บป่วยนี้เกิดจากผู้ป่วยละเมิดอะไรบางอย่าง จึงเชิญร่างทรงมาประกอบพิธีกรรม หากพบว่า อาการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากการละเมิดวิญญาณร่างทรงจะดำเนินการต่อรองให้ลืมนกับดวงวิญญาณที่ทำให้ผู้รับบริการเจ็บป่วยต่อไป

2) การเรียกขวัญ กรณีผู้รับบริการเจ็บป่วยอาการหนัก อยู่ระหว่างการรักษาหรือรักษาหายแล้ว การเกิดเหตุที่ให้เกิดใจ เช่น ประสบอุบัติเหตุ พบกับข่าวร้าย อาการทางจิตใจ เช่น เกิดภาวะซึมเศร้า เด็กทารกที่ร้องไห้งอแงโดยไม่สาเหตุเหล่านี้มีความเชื่อว่าขวัญของบุคคลผู้นั้นหนีหายไป จึงแจ้งให้ร่างทรงติดตามขวัญกลับมาหาเจ้าของ นอกจากนี้กรณีบุคคลที่จะเดินทางไปต่างถิ่นต่างแดน เช่น เดินทางไปศึกษา หรือเดินทางไปทำงานต่างประเทศ รวมทั้งผู้ที่กลับมาจะต้องทำพิธีเรียกขวัญให้ คงอยู่กับตัวก่อนเดินทาง และเรียกขวัญจากแดนไกลให้กลับมาอยู่กับบุคคลนั้น

3) การป้องกันเหตุร้าย ตามความเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษต้องการดักเตือนบุตรหลานถึงภัยพิบัติที่จะต้องเกิดขึ้นในอนาคตกับบุคคลในครัวเรือน วิธีการดักเตือนหรือแจ้งเหตุร้ายในอนาคตคือการดลบันดาลให้สุนัข หรือวัวควายกระโดดขึ้นหลังคาบ้าน(บ้านม้งอยู่บนพื้นที่ลาดชัน ระดับของหลังคาอาจใกล้เคียงกับพื้นที่ลาดด้านข้าง) นอกจากนี้วิญญาณบรรพบุรุษอาจดลบันดาลให้สัตว์ป่า เช่น นกป่า (ไม่นับนกที่อาศัยในหมู่บ้าน เช่น นกพิราบ นกกระจอก และนกนางแอ่น) เก้ง ชะมด รวมทั้งงูขนาดใหญ่ เช่น งูหลาม และงูจงอางเข้ามาในบ้าน กรณีดังกล่าวจะต้องเชิญร่างทรงมาประกอบพิธีกรรม สอบถามวิญญาณบรรพบุรุษถึงสาเหตุที่สัตว์ป่าเข้ามาในบ้าน เพื่อทราบว่วิญญาณบรรพบุรุษต้องการดักเตือนสมาชิกในครัวเรือนให้ระมัดระวังภัยพิบัติใด พร้อมจัดเครื่องเซ่น ขอบคุณคำดักเตือนของวิญญาณบรรพบุรุษ

วิธีการประทับทรง ร่างทรงจะเตรียมอุปกรณ์ ประกอบด้วย กระพรวน พวงโลหะ ข้อง ดาบ ผ้าปิดตาขณะประทับทรง กรับที่ทำจากเขาคาวาย และต้องผู้ช่วยร่างทรงทำหน้าที่ตีฆ้อง ให้จังหวะส่งสัญญาณให้ผู้รับบริการ ฆ่าสัตว์ เช่น สรรว เมากระดาศเงินกระดาศทองโดยผู้ช่วยร่างทรง อาจเป็นสามี ภรรยา บุตรหลาน ของร่างทรง ส่วนผู้รับบริการ

จะเตรียมม้านั่ง รูป เทียน กระดาษเงินกระดาษทอง และสัตว์เป็น(ไก่หรือหมู) ที่ต้องใช้เช่นสรวงดวงวิญญาณ การใช้เวลาประทับทรงแต่ละกรณีจะเป็นไปตามเงื่อนไข ลักษณะ ความยากง่ายของแต่ละพิธีกรรม อาจจะใช้เวลาเพียง 2 ชั่วโมง หรืออาจเนิ่นนานถึง 10 ชั่วโมงก็ได้

ลักษณะการติดต่อกับดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ผู้มาประทับทรงมีสองลักษณะคือ ลักษณะแรก การเกิดนิมิตในสมองของร่างทรงถึงเหตุการณ์ที่ผู้รับบริการพบเจอที่ส่งผลให้เกิดอาการเจ็บป่วยขวยเสีย เป็นสาเหตุที่ใช้บริการร่างทรง และลักษณะที่สอง การติดต่อด้วยการเสี่ยงทายโดยร่างทรงจะใช้คำถามกับดวงวิญญาณบรรพบุรุษในลักษณะการถามนำด้วยคำตอบใช่หรือไม่ และใช้กรับเขาควยเสี่ยงทาย เช่น หากคำตอบคือใช่ ร่างทรงจะโยนกรับให้อันหนึ่งคว่ำอันหนึ่งหงาย หากผลตามนั้น แสดงว่าใช่

การติดต่อกับวิญญาณที่ทำให้ผู้รับบริการเจ็บป่วย เสียขวัญ ทุกครั้งร่างทรงจะเจรจาทอรองกับวิญญาณเหล่านั้น โดยมีระยะเวลาที่ผู้รับบริการต้องหายป่วยอย่างแน่นอน เช่น 3 วัน หรือ 5 วัน โดยผู้รับบริการจะฆ่าไก่ หรือหมูตามจำนวนที่ร่างทรงจะตอรองกับวิญญาณที่ทำให้ผู้รับบริการเจ็บป่วยพร้อมการเผากระดาษเงินกระดาษทองส่งไปให้เมื่อผู้รับบริการพ้นจากอาการเจ็บป่วยในระยะเวลาที่กำหนด

ปัจจุบันมีการประทับทรงแบบออนไลน์ โดยผู้รับบริการคือ ญาติพี่น้อง ที่ตั้งถิ่นฐานในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย ใช้วิธีการติดต่อร่างทรงให้ประกอบพิธีกรรมที่บ้านของร่างทรง แล้วถ่ายทอดทางโทรศัพท์ เนื่องจากในต่างประเทศมีข้อจำกัดในการจัดการร่างทรง การประกอบพิธีกรรมในบ้านพักก็ไม่มีความสะดวกด้วยข้อกฎหมายห้ามฆ่าสัตว์เพื่อเช่นสรวงและห้ามเผากระดาษเงินกระดาษทองในบ้าน

สถิติ ความรู้ลักษณะประทับทรง ร่างทรงมั่งมีสติรับรู้เหตุการณ์ตลอดการประทับทรงทุกครั้ง โดยวิญญาณบรรพบุรุษที่มาประทับทรงจะสื่อสารกับร่างทรง สามลักษณะคือ

ลักษณะแรก การสร้างนิมิตภาพเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้รับบริการเจ็บป่วย หรือเกิดอุบัติเหตุ ลักษณะนี้ร่างทรงจะมองเห็นภาพในลักษณะของความฝัน สามารถบอกเล่าได้ว่าเกิดเหตุการณ์อะไรกับผู้รับบริการ

ลักษณะที่สอง การสร้างนิมิตเป็นจินตนาการ ความคิดถึงเหตุการณ์ที่ผู้รับบริการประสบ ลักษณะนี้ร่างทรงจะไม่เห็นภาพ แต่จะรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับผู้รับบริการ

ลักษณะที่สาม ร่างทรงจะสอบถามเหตุการณ์ที่ผู้รับบริการคาดว่าเป็นเหตุที่สร้างปัญญาให้ผู้รับบริการ จากนั้นร่างทรงจะถามวิญญาณบรรพบุรุษที่มาประทับทรงถึงสาเหตุ ความผิดปกติของผู้รับบริการ ลักษณะคำถามจะเป็นการถามนำด้วยคำตอบ 2 ข้อ และเสี่ยงทายคำตอบจากการคว่ำหรือหงายของกรับเขาควย

การสิ้นสุดความเป็นร่างทรง เมื่อวิญญาณบรรพบุรุษคัดเลือกผู้เป็นร่างทรง บุคคลนั้นจะต้องเป็นร่างทรงตลอดชีวิต ไม่มีพิธีกรรมถอดถอนการเป็นร่างทรงและ ไม่สามารถปฏิเสธการร้องขอจากผู้รับบริการ ยกเว้นร่างทรงเจ็บป่วย หรืออยู่ในวัยชรา ร่างทรงไม่พร้อมทำพิธีประทับทรง

### 3.2 วิธีการควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อทางวิญญาณ

การควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อทางวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เพื่อให้สมาชิกในสังคมประพฤติตามจารีตของสังคม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความระมัดระวัง ผู้ที่ละเมิดจะถูกตักเตือนโดยการถูกทำให้เจ็บป่วยโดยไม่อาจรักษาให้หายเป็นปกติได้จนกว่าการประกอบพิธีกรรมและเช่นไหว้ ดวงวิญญาณที่ดลบันดาลให้เกิดอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ทั้งนี้จะยกเว้นอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากโรคร้ายตามปกติ และผู้ป่วยจากการละเมิดจะเป็นลักษณะของการเจ็บป่วยเรื้อรัง โดยดวงวิญญาณที่ดลบันดาลจะไม่ทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิต มังมีความเชื่อถึงวิญญาณสองประเภทที่ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ประกอบด้วย

1) วิญญาณบรรพบุรุษ มังให้ความสำคัญต่อวิญญาณบรรพบุรุษหลังการเสียชีวิต ดวงวิญญาณของผู้เสียชีวิตจะถูกแบ่งออกเป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งไปปรโลก ส่วนที่สองไปเกิดใหม่ และส่วนที่สามจะคงอยู่ที่หลุมฝังศพ วิญญาณส่วนที่ไปปรโลกจะมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ ด้วยการคัดเลือกบุตรหลานเพื่อทำหน้าที่ร่างทรง และคอยตักเตือนบุตรหลานที่ละเมิดโดยเฉพาะการทำพิธี เช่น เช่นสรวงวิญญาณบรรพบุรุษ อันเป็นความเชื่อสำคัญที่มีต่อระบบเครือญาติ จารีตประเพณีและการกำหนดโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

2) วิญญาณผู้คุ้มครองธรรมชาติที่ควบคุมพื้นที่ทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ ถ้ำ แหล่งน้ำผู้ที่เดินทางเข้าไปในพื้นที่ควบคุม จะต้องเข้าไปด้วยความเคารพ การเลือกใช้และนำทรัพยากรในพื้นที่มากเกินความจำเป็น หรือการทิ้งสิ่งปฏิกูล สิ่งขับถ่ายจากร่างการโดยไม่ตั้งใจ วิญญาณผู้คุ้มครองธรรมชาติจะดลบันดาลให้ผู้ละเมิดเจ็บป่วย

#### 4. อภิปรายผล

##### 4.1 การประกอบสร้างร่างทรงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง มีความเชื่อแบบวิญญาณนิยม โดยวิญญาณมีอำนาจเหนือธรรมชาติ คอยควบคุมดูแลพฤติกรรมของมนุษย์โดยมุ่งให้ความเคารพวิญญาณสองประเภท คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สร้าง ควบคุมและปกป้องธรรมชาติและวิญญาณบรรพบุรุษที่คอยปกป้องลูกหลาน ที่ยังมีชีวิตอยู่ อยู่ ดังที่ ธีระพงษ์ มีไธสง (2560) ได้อธิบายถึงความเชื่อในสิ่งที่เป็นนามธรรม วิญญาณนิยม (animism) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่า วิญญาณหรือผีมีพลังอำนาจลึกลับที่เป็นอมตะ ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ พลังอำนาจลึกลับมีความสามารถควบคุมธรรมชาติและสังคมมนุษย์ทำให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณในธรรมชาติ วิญญาณของบรรพบุรุษ วิญญาณเป็นพลังที่สามารถสื่อสารกับมนุษย์ โดยมีคนเป็นสื่อกลางคือร่างทรง (shaman)

เงื่อนไขการเป็นร่างทรงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เกิดจากวิญญาณบรรพบุรุษต้องการช่วยเหลือบุตรหลาน โดยคัดเลือกบุตรหลานของตนเป็นร่างทรง ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง รับสารและส่งสารกับวิญญาณอื่น เมื่อคัดเลือกบุคคลให้เป็นร่างทรงได้ วิญญาณบรรพบุรุษจะดลบันดาลให้บุคคลนั้นเจ็บป่วยได้รับความทุกข์ทรมานอย่างไร้สาเหตุ และไม่อาจรักษาให้หายด้วยวิธีการทางแพทย์ได้ ต้องได้รับการรักษาด้วยร่างทรงจึงได้รับคำตอบถึงสาเหตุของอาการเจ็บป่วย หากต้องการหายจากอาการจำเป็นต้องรับเป็นร่างทรงให้กับวิญญาณบรรพบุรุษของตนเอง การประกอบสร้างร่างทรงในลักษณะนี้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของอลงกรณ์ จิตนุกูล (2561) ที่ได้ทำการวิจัยร่างทรงในสองวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมอังกฤษ ถึงกระบวนการกลายเป็นร่างทรงของทั้งสองวัฒนธรรมที่ร่างทรงจะเผชิญวิกฤตในด้านต่าง ๆ การประสบพบเจอกับประสบการณ์เหนือธรรมชาติแล้วพยายามหาคำอธิบายต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองจนได้รับรู้ว่าตนเองกำลังจะกลายเป็นร่างทรง เมื่อรับรู้ก็เกิดการต่อรองกับทั้งตนเอง วิญญาณที่จะเข้ามารวมถึงบุคคลใกล้ชิดและในท้ายที่สุดก็ยอมรับ และกลายเป็นร่างทรงอย่างเต็มตัวในที่สุด

เมื่อยอมรับการเป็นร่างทรงให้วิญญาณบรรพบุรุษแล้ว ผู้เป็นร่างทรงจะได้รับคำแนะนำให้ฝึกหัดด้วยการติดตามร่างทรงอาวุโสที่เป็นญาติพี่น้องของตน ประกอบพิธีประทับทรงจนเกิดความชำนาญในขณะที่ร่างทรงบางรายสามารถประทับทรงได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยประสบการณ์การพบเห็นพิธีประทับทรงในบ้าน และเชื่อมั่นถึงวิญญาณที่ประทับทรงจะเป็นผู้ควบคุมร่างกายในขณะที่ประทับทรงจึงปล่อยร่างกายให้ดวงวิญญาณที่มาประทับทรงดำเนินการตลอดพิธีประทับทรง

ข้อปฏิบัติของร่างทรงคือร่างทรงไม่อาจปฏิเสธการเชิญไปประกอบพิธีประทับทรงและไม่อาจเรียกค่าบริการจากผู้รับบริการในขณะที่ผู้รับบริการจะเป็นฝ่ายมอบค่าตอบแทนให้ร่างทรงตามประเภทของพิธีกรรม ซึ่งใช้เวลาประทับทรงต่างกัน นอกจากนี้ร่างทรงยังยึดถือข้อห้ามการประพฤติตามลักษณะนิสัยของวิญญาณบรรพบุรุษของร่างทรง เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ที่มีนิสัยความชอบต่างกัน เช่น การไม่รับประทานเนื้อแพะ หรือการ ไม่รับประทานอาหารในงานศพ หากฝ่าฝืนวิญญาณบรรพบุรุษที่ดูแลร่างทรงจะดลบันดาลให้ร่างทรงเกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน ร่างทรงบางรายมีข้อห้ามด้านความประพฤติ เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ ชำแหละสัตว์ทุกชนิด การฝ่าฝืนจะทำให้เกิดอุบัติเหตุ ถูกมีดบาด ขณะชำแหละสัตว์ เป็นต้น

การขอใช้บริการจากร่างทรงเมื่อบุคคลเกิดอาการเจ็บป่วย เข้ารับการรักษาทางการแพทย์ ทั้งแพทย์แผนปัจจุบันและการใช้ยาสมุนไพรแล้วอาการยังไม่ดีขึ้น บุคคลที่ตกใจด้วยสาเหตุต่าง ๆ ขวัญหาย และการได้รับคำเตือนเรื่องภัยพิบัติจากบรรพบุรุษด้วยการดลบันดาลให้สุนัขหรือวัว ควายกระโดดขึ้นหลังคาบ้านที่ปลูกบนพื้นที่ลาดเขา การมีสัตว์ป่า โดยเฉพาะงู หรือนกป่า เข้ามาในบ้านสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องขอเข้ารับบริการจากร่างทรง

การคัดเลือกร่างทรงโดยผู้รับบริการจะขอให้ผู้อาวุโสในละแวกบ้านทำพิธีคัดเลือกร่างทรง ด้วยการเสี่ยงทายตรวจสอบว่าวิญญาณที่สร้างความทุกข์ให้บุคคลนั้นต้องการติดต่อสื่อสารกับวิญญาณที่คุ้มครองดูแลร่างทรงท่านใด เมื่อได้ชื่อร่างทรงผู้รับบริการจะติดต่อด่วน เวลาและอุปกรณ์โดยใช้สถานที่ประกอบพิธีกรรมประทับทรงที่บ้านของผู้รับบริการ กรณีผู้รับบริการอยู่ต่างหมู่บ้านหรือต่างจังหวัดผู้รับบริการจะต้องจัดเตรียมยานพาหนะรับส่ง อาหารและที่พักสำหรับร่างทรงและผู้ช่วยร่างทรง นอกจากนี้ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ร่างทรงบางรายยังรับบริการประกอบพิธีประทับ

ทรงแบบออนไลน์ผ่านอุปกรณ์สื่อสารกับผู้รับบริการ กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย เนื่องจากกลุ่มประเทศเหล่านี้มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์เป็นเครื่องเซ่นสรวง และการจุดไฟเผากระดูกเงินกระดูกทองภายในบ้าน

ในขณะที่ประกอบพิธีกรรมประทับทรง ร่างทรงจะปล่อยให้วิญญาณบรรพบุรุษเข้ามาครอบงำร่างกาย ทำให้ร่างกายสั่นเป็นจังหวะการกระแทกเท้า สั่นกระพรวนในมือและการดิ้นของผู้อยู่ช่วยพร้อมกับการกล่าวคาถาของร่างทรง ทั้งนี้ระหว่างพิธีกรรมประทับทรง ร่างทรงยังคงมีสติจดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยร่างทรงมีวิธีติดต่อกับวิญญาณสามลักษณะ คือ รูปนิมิต ร่างทรงมองเห็นภาพพฤติกรรมของผู้รับบริการ นามนิมิตร่างทรงรับรู้ถึงพฤติกรรมของผู้รับบริการ โดยไม่เห็นภาพ และการใช้วิธีการเสี่ยงทายโดยอุปกรณ์เสี่ยงทายคำตอบที่ได้ จะเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลให้ผู้รับบริการเกิดความเจ็บป่วย เสียขวัญ หรือเหตุภัยพิบัติภัยใดเวลาและสถานที่เกิดเหตุที่ทำให้ผู้รับบริการเจ็บป่วย หรือพบรางวัล พร้อมกันนี้ร่างทรงจะเจรจาทอรองกับวิญญาณเหล่านั้นเพื่อให้ผู้รับบริการหายจากอาการเจ็บป่วย หรือประสบเภทภัย ด้วยเครื่องเซ่นสรวง ได้แก่ ประเพท และจำนวนของสัตว์ที่ผู้รับบริการต้องฆ่า เช่น ไก่ 2 ตัว หรือหมู 1 ตัว และจำนวนกระดูกเงินกระดูกทองที่ต้องเผาเพื่อให้วิญญาณนั้นใช้จ่ายในโลกของวิญญาณ

การเป็นร่างทรงจะไม่สามารถเลิกหรือปฏิเสธวิญญาณบรรพบุรุษได้ ร่างทรงจะต้องปฏิบัติหน้าที่จนวันเสียชีวิต หากร่างทรงไม่ปรารถนาเป็นร่างทรงอีกต่อไปอาจต้องเปลี่ยนความเชื่อจากการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษเป็นการนับถือศาสนาอื่นดังพบในงานวิจัยของ เกา จิงจิง และอิมริรา อ่อนคำ (2564) ที่พบว่าชาวม้งที่มีความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษในขณะที่มีบางคนได้เปลี่ยนแปลงความเชื่อจากเดิมเป็นการนับถือศาสนา เนื่องจากหากชาวม้งกระทำผิดต่อความเชื่อจะทำให้ตัวเองเกิดอาการเจ็บป่วย ทำให้ชาวม้งที่เคยได้รับผลกระทบจากการนับถือความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์หรือศาสนาพุทธในเวลาต่อมา

#### 4.2 การควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อทางวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

เชื่อว่านางเจ็นพลังของสังคมในการสร้างวินัยให้กับสมาชิกในสังคม เพื่อให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม โดยปกติสมาชิกในสังคมจะจับจ้องพฤติกรรมของสมาชิก ความประพฤติที่แตกต่างจากบรรทัดฐานทางสังคม จะถูกลงโทษทางสังคมตั้งแต่การตักเตือนเบา จนถึงการขับออกจากกลุ่มสังคม ในขณะที่การจับจ้องจากสมาชิกในสังคมไม่สามารถทำได้ตลอดเวลา กลุ่มชาติพันธุ์ม้งจึงใช้กลไกความเชื่อเรื่องวิญญาณในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลตามคำกล่าว “ผีเห็นคนแต่คนไม่เห็นผี” ทำให้บุคคลประพฤติตัวตามบรรทัดฐานของสังคม ความเชื่อทางวิญญาณและการใช้อำนาจของวิญญาณควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐาน สามารถอธิบายได้โดยใช้แนวคิดของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) โดยกลุ่มชาติพันธุ์ม้งระบอบความเชื่อทางวิญญาณ ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมด้วยการควบคุมทางกาย การประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม ทางจิตใจคือความเชื่อในขวัญและวิญญาณ เวลาคือการประกอบพิธีกรรม เช่นสรวงวิญญาณในช่วงเทศกาลสำคัญ ได้แก่ พิธีกินข้าวใหม่ ในฤดูกาลเก็บเกี่ยว ม้งต้องนำข้าวที่เกี่ยวได้ครั้งแรกนำมาสีและหุง เพื่อประกอบพิธีกรรมส่งข้าวใหม่ให้วิญญาณบรรพบุรุษ และในเทศกาลปีใหม่ม้ง ทุกครัวเรือนต้องประกอบพิธีเซ่นสรวงวิญญาณบรรพบุรุษ และการควบคุมพื้นที่เป็นการควบคุมความประพฤติของบุคคลเมื่อเข้าไปในพื้นที่ที่มีวิญญาณคุ้มครอง ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษวางเป็นแนวทางเพื่อสร้างบรรทัดฐานทางสังคม ในชุมชนที่มีความเชื่อทางวิญญาณดังแสดงในงานวิจัยของ อ้อมใจ วงศ์มณฑา (2565) ที่พบว่า ความเชื่อเรื่องผีเป็นกลไกการควบคุมบุคคลให้อยู่ในกรอบ หรือกฎเกณฑ์ โดยกฎเกณฑ์ดังกล่าวมีความครอบคลุมวิถีชีวิตของคนในสังคม เพราะเป็นการวางข้อปฏิบัติของคนในครอบครัว เครือญาติ ชุมชนและธรรมชาติรอบข้าง ความเชื่อผีปู่ย่า ตายาย ดำรงอยู่ได้เพราะการทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสังคม และยังมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของสังคม สิ่งเหล่านี้คือ ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษสั่งสมลงฝังล่องถูกและวางเป็นแนวทางให้ลูกหลานได้ปฏิบัติ อันเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ประองตอง เอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อันจะนำความสุขสู่ชุมชน การสร้างบรรทัดฐานทางสังคมดังกล่าว เป็นไปตามทฤษฎีการหน้าที่นิยม ซึ่งมีหลักคิดเกี่ยวกับการเติบโตของวัฒนธรรมด้วยการสร้างบรรทัดฐานของสังคมจะตอบสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐาน ความต้องการทางสังคมและความต้องการทางจิตใจ มนุษย์ไม่สามารถคาดเดาเหตุการณ์ในอนาคต จึงต้องพึ่งพาการใช้เวทย์มนต์คาถา ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติเข้าช่วย

กลุ่มชาติพันธุ์มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ประกอบด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติและวิญญาณบรรพบุรุษ โดยมักจะให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติตระกูลแซ่ การให้ความเคารพวิญญาณบรรพบุรุษด้วยการทำพิธีเช่นสรงในเทศกาลสำคัญ บางโอกาสวิญญาณบรรพบุรุษอาจต้องการเครื่องเช่นสรง และกระดาเงินกระดาทองเพื่อใช้จ่ายในโลกวิญญาณ ก็จะดลบันดาลให้ลูกหลานเจ็บป่วย เพื่อทำพิธีมอบเครื่องเช่นสรง รวมทั้งการตกต้อนภัยพิบัติที่จะเกิดในอนาคต ก็จะดลบันดาลให้สุนัขหรือวัว ควาย กระโดดขึ้นหลังคาบ้านกรณีบ้านที่สร้างอยู่ในพื้นที่ลาดเขา หรือการดลบันดาลให้สัตว์ป่าเข้ามาในบ้าน ทั้งหมดนี้จะต้องเชิญร่างทรงมาประกอบพิธีประทับทรงเพื่อสอบถามความต้องการหรือคำเตือนจากวิญญาณบรรพบุรุษ ดังที่ อติศร ภูสาระ (2565) กล่าวว่า วิธีการจัดระเบียบทางสังคมของม้ง ประกอบด้วย ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและ การใช้ความผูกพันตามระบบเครือญาติตระกูลแซ่ โดยม้งมีความเชื่อเรื่องผี และวิญญาณบรรพบุรุษ อันเป็นการกำหนดวิธีประพฤติปฏิบัติตัวไม่ให้ไปละเมิดข้อห้าม การจัดระเบียบทางสังคมเริ่มต้นด้วยการใช้ความผูกพันทางตระกูลแซ่ สมาชิกในตระกูลแซ่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ด้วยการให้ความเคารพนับถือวิญญาณบรรพบุรุษร่วมกัน

นอกจากความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ม้งยังใช้ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่คุ้มครองธรรมชาติ ที่ทำหน้าที่ดูแลต้นไม้ ป่าไม้ ภูเขา สัตว์ป่าและแหล่งน้ำ ต่างก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติคุ้มครองดูแล การเข้าไปในพื้นที่โดยไม่แสดงความเคารพ การใช้สอยทรัพยากรในพื้นที่มากเกินไป การล่าสัตว์ป่าด้วยความสนุกสนาน การขับถ่ายสิ่งปฏิกูลในแหล่งน้ำ ตาม้า หรือลำธาร ล้วนทำให้วิญญาณที่คุ้มครองธรรมชาติไม่พอใจ ดลบันดาลให้ผู้ละเมิดธรรมชาติเจ็บป่วย ร่างทรงจะประกอบพิธีประทับทรงเพื่อสอบถามลักษณะของการละเมิด และเครื่องเช่นสรง ที่ผู้ละเมิดต้องจัดหาเพื่อขอขมา ทำให้ผู้เข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ด้วยความเคารพ และใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคในปริมาณที่จำเป็นเท่านั้น อันเป็นรูปแบบวิธีการควบคุม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธีรพงศ์ ธิปัญโญ และคณะ (2564) ที่พบว่า วิธีการรักษาป่าชุมชนด้วยแนวคิดผี โดยความเชื่อเกี่ยวกับผีที่สิงสถิตอยู่ในต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นตะเคียนและต้นโพธิ์ นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่แสดงออกซึ่งความเคารพต่อวิญญาณบรรพบุรุษ หรือผีบ้านผีเรือนอันเป็นความเชื่อในอำนาจลึกลับที่เหนือธรรมชาติ และเชื่อในการครองเรือน การทำมาหาเลี้ยงชีพสิ่งใดที่โบราณห้ามว่าเป็นโทษ และเป็น การนำความเดือดร้อนมาให้ก็จะละเว้น และไม่ยอมทำสิ่งนั้น

กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อสร้างความผูกพันในระบบอาวุโสตระกูลแซ่ การให้ความสำคัญกับเครือญาติตระกูลแซ่ ในขณะเดียวกัน ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่จับจ้องพฤติกรรมมนุษย์สำหรับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีวิตด้วยความเคารพ ผู้ละเมิดต่อวิญญาณบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จะถูกลงโทษให้เจ็บป่วย โดยมีร่างทรงทำหน้าที่ต่อรอง และขอขมา

## 5. ข้อเสนอแนะ

### 5.1 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัย

แม้ว่าพิธีกรรมตามเชื่อในวิญญาณและอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่อาจอธิบายได้ด้วยหลักการ เหตุผล และการพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาการสมัยใหม่ แต่ความเกรงกลัวต่ออำนาจที่มองไม่เห็นที่คอยจับจ้องและลงโทษ ทำให้มนุษย์ประพฤติตัวอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม และการเคารพในธรรมชาติ

### 5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ร่างทรงที่มีอายุน้อยเกือบทั้งหมดเป็นสตรี ในขณะที่ร่างทรงผู้สูงวัยทั้งหมดเป็นชาย แม้ว่าการคัดเลือกผู้เป็นร่างทรงจะเป็นวิญญาณบรรพบุรุษก็ตาม การเพิ่มขึ้นของร่างทรงสตรี แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม แบบปิตาธิปไตย ในชุมชนม้งที่กำหนดให้สตรีมีพื้นที่เฉพาะการทำงานบ้านและการทำงานในพื้นที่ทางการเกษตร ในขณะที่เพศชายจะมีบทบาททางสังคมในพื้นที่นอกบ้าน การเป็นตัวแทนครัวเรือน หัวหน้าชุมชน การติดต่อค้าขายนอกชุมชนและการเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการเพิ่มบทบาทสตรีม้ง ในพื้นที่ของพิธีกรรมตามความเชื่อ

## 6. เอกสารอ้างอิง

- เกา จิงจิง, และอิมอิรา อ่อนคำ. (2564). วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง: กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 16(1), 27-44.
- จันเพ็ง ถ้อย. (2556). *สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมชุมชนม้งแบบบุพกาล: บ้านน้ำบง และบ้านห้วยไฮ เมืองซำใต้ แขวงหัวพัน สปป.ลาว* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราพร อนันตศิริ. (2547). *วิเคราะห์พฤติกรรมและทรงคนะของร่างทรงที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาจังหวัด พิษณุโลก* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- แจ๊คสัน, ปีเตอร์ เอ., และบาวแมน, เบนจามิน (บก.). (2567). ชามเพศ รักเพศเดียวกัน กับมนตราไสยเวทในเมียนมาและ ไทย: หมอผีคือเวทย์ในลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้าผีอันผลิบาน. ใน *ไสยเวท เพศ ผี: ร่างทรงองค์เวทย์ในอุษาคเนย์* (พิเชฐ สายพันธ์, ผู้แปล). มติชน.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2557). *มิเชล ฟูโกต์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิชาษา.
- ธีระพงษ์ มีไธสง. (2560). *ฝึกปฏิบัติพุทธการผสมผสานทางความเชื่อ*. อินทนิล.
- ธีระวัฒน์ ท่อเสถียรธรรม. (2562). เรื่องเล่าตำนานม้ง. ใน นพรัตน์ ละมุล (บก.), *เราก็คือเจ้าของแผ่นดิน ประวัติศาสตร์ นิเวศวัฒนธรรมดอยยาว ดอยผาหม่น* (น. 1-14). บ้านเกิดเมืองนอน.
- พระธีรพงศ์ ธีรปัญญา, จรัส ลีกา, พระมหาประทีป อภิวิฑฒโน, และพระมหาจินกมล อภิตโน (เป็นสุข). (2564). การศึกษา ป่าชุมชนด้วยแนวคิดผี พราหมณ์ พุทธ. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 8(4), 108-118.
- ภัทรธรรณ แสนพิณิจ. (2566). ร่างทรง: บทบาทและภาพสะท้อนด้านการถ่ายทอดข้อมูลทางศาสนาพื้นบ้านในภาพยนตร์ไทย. *วารสารกระแสวัฒนธรรม*, 24(5), 57-75.
- อดิสร ภู่อาระ. (2565). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ชุมชนม้งห้วยหาน จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, 9(3), 9-18.
- อรรถสิทธิ์ สิทธิดำรง. (2558). ฟูโกต์กับปริศนาแห่งองค์อภิปิทย ว่าด้วยอำนาจอธิปไตยสมัยใหม่ในคำสอนของมิเชลฟูกูเกต์. ในอนุสรณ์ อุณโณ, จันทน์ เจริญศรี, และสลิสา ยุกตะนันท์ (บก.), *อ่านวิพากษ์มิเชลฟูกูเกต์*. สยามปริทัศน์.
- อลงกรณ์ จิตนุกูล. (2561). *แมจิกในโลกาเทศาภิวัฒน์: กรณีศึกษาร่างทรงในสองวัฒนธรรม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2565). การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อผีปู่ตาภาคอีสานและความเชื่อผีตายายในภาคใต้. *วารสารรัฐมโน*, 43(2), 128-132.